

Nobel Yayın No:784  
Uluslararası İlişkiler Dizi No:20  
ISBN 975-591-769-1

©1. Basım, Mayıs 2005

**KÜRESEL POLİTİKADA ORTA ASYA  
(Avrasya Üçlemesi 1)  
Mustafa Aydın (der)**

© Copyright 2005, NOBEL YAYIN DAĞITIM  
Bu kitabın bütün hakları Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti'ne aittir.  
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının  
elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltılması ve dağıtımını  
yapılamaz.

GENEL YAYIN DANIŞMANI  
Prof. Dr. Hasan BACANLI  
hasanbacanli@nobelyayin.com

Sayfa Tasarım  
Zehra Çobanoğlu Çıdam

Kapak Tasarım  
Mehtap Bayraktar Yürümez  
dizgi@nobelyayin.com

Baskı ve Cilt  
Nobel Basımevi  
+90312 2569762

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Aydın, Mustafa

Küresel Politikada Orta Asya (Avrasya Üçlemesi 1)/Mustafa Aydın (der)

1. Baskı, VI+446 s,

Kaynakça var ve İndeks yok

ISBN: 975-591-769-1

1. Orta Asya, 2. Uluslararası İlişkiler, 3. Büyük Oyun



NOBEL YAYIN DAĞITIM LTD. ŞTİ  
Adakale Sokak 16/2 06420 Yenşehir-Ankara  
Telefon: +90 312 435 61 31 / 127 Belgeç: +90 312 434 48 32  
Web: http://www.nobelyayin.com E-mail: nobel@nobelyayin.com  
İzmir Şube: 858 Sokak No: 9-G Konak - İzmir  
Telefon: +90 232 441 13 55 Belgeç: +90 232 489 97 79  
E-mail: izmir@nobelyayin.com

GENEL DAĞITIM



ATLAS YAYIN DAĞITIM LTD. ŞTİ  
Molla Fenari Sokak No:38 Çağaloğlu - İSTANBUL  
TEL:+90212 5116144 FAXS:+90212 5116149

İÇİNDEKİLER

SAYFA

SUNUŞ: Orta Asya'nın Değişen Dinamikleri ve Jeopolitiği Mustafa AYDIN	1
<b>BÖLÜM I: ULUSLARARASI ARENADA ORTA ASYA</b>	
1. ABD'nin Orta Asya Politikaları ve 11 Eylül Sonrası Açılımları Çağrı ERHAN	13
2. Rusya Federasyonu'nun Orta Asya-Kafkasya Politikası: Yakın Çevre Doktrini'nin İflası Oktay TANRISEVER	43
3. Çin'in Stratejik Hesaplarında Orta Asya Mustafa AYDIN	69
4. Türkiye'nin Orta Asya-Kafkaslar Politikası Mustafa AYDIN	101
5. İran'ın Orta Asya, Afganistan ve Azerbaycan Politikası Atay AKDEVELİOĞLU	149
6. Avrupa Birliği'nin Orta Asya Politikaları: Sessiz ve Derinden Ali Resul USUL	187
7. Japonya'nın Enerji Sıkıntısı ve Hazar'da Büyük Oyun Kent E. CALDER	213
<b>BÖLÜM II: SORUNLAR VE ÇÖZÜMLER</b>	
8. Geçiş Sürecinde Kimlikler: Orta Asya'da Milliyetçilik, Din ve Bölgesel Güvenlik Mustafa AYDIN	245
9. Hazar Enerji Kaynakları: Jeopolitik Dengeler, Yatırım Gereksinimi ve Hukuki Uyuşmazlıklar Mehmet ÖĞÜTÇÜ	267
10. Orta Asya'da Kitle İmha Silahları ve Silahsızlanma Mustafa KİBAROĞLU	313
11. Orta Asya ve Afganistan'da Yükselen Yeni/Eski Tehdit: Uyuşturucu Ömer ERSOY	333
12. Aral ve Hazar'da Çevre Sorunlarının Uluslararası Boyutu Nesrin ALGAN	357
13. Tacik İç Savaşı ve Orta Asya'ya Etkileri Mustafa AYDIN ve Suale BAYCAUN	379
14. 11 Eylül'den Sonra Orta Asya Murat LAUMULİN	405
<b>KAYNAKLAR</b>	423

## HARİTA VE TABLOLAR

	<u>SAYFA</u>
<b>Tablo 1</b> : ABD Ticari Finansman ve Sigortacılık Yardımları, 1992-1999 (milyon dolar)	28
<b>Tablo 2</b> : ABD Ülkelere Yardım Programları (milyon dolar)	30
<b>Tablo 3</b> : Orta Asya devletlerine yapılan TACIS yardımları, 1991-1999 (milyon euro)	197
<b>Tablo 4</b> : INOGATE Projeleri I	201
<b>Tablo 5</b> : INOGATE Projeleri II	204
<b>Tablo 6</b> : Teknik Yardım Projeleri I (Yasal Düzenlemeler ve Ticaret)	207
<b>Tablo 7</b> : Teknik Yardım Projeleri II (Karayolları)	208
<b>Tablo 8</b> : Teknik Yardım Projeleri III (Demiryolları)	208
<b>Tablo 9</b> : Teknik Yardım Projeleri IV (Denizyolları)	209
<b>Tablo 10</b> : Bazı Yatırım Projeleri	209
<b>Tablo 11</b> : AB-Orta Asya Ülkeleri Ticari İlişkileri, 1993-2000 (milyon ECU/euro)	211
<b>Tablo 12</b> : Asya'nın Artan Petrol İthalatçıları	219
<b>Tablo 13</b> : Orta Asya ve Kafkasya'ya İkili Uluslararası Yardımlar (milyon dolar)	236
<b>Tablo 14</b> : Orta Asya ve Kafkasya'ya İkili ODA Yardımları (1997, milyon dolar)	236
<b>Tablo 15</b> : Türkiye'nin Doğal Gaz Anlaşmaları	297
<b>Tablo 16</b> : Afganistan'da Afyon Üretimi Tahminleri (metrik ton)	338
<b>Harita</b> : Güneybatı Asya Afyon Türevleri Rotaları	342
<b>Tablo 17</b> : Orta Asya'da Afyon Yakalamaları (kg.)	344
<b>Tablo 18</b> : Orta Asya'da Eroin Yakalamaları (kg.)	345

## YAZARLAR (Alfabetik Sırayla)

- Ali Resul Usul, Yardımcı Doçent Dr., Beykent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi.
- Atay Akdevelioğlu, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Araştırma Görevlisi.
- Çağrı Erhan, Doçent Dr., Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi.
- Kent E. Calder, Princeton Üniversitesi Öğretim Üyesi ve ABD-Japonya İlişkileri Programı Direktörü, Princeton, ABD.
- Mehmet Öğütçü, Üye Olmayan Ülkelerle İlişkiler Grubu ve Uluslararası Yatırım Küresel Forumu Başkanı, OECD, Paris, Fransa.
- Murat Laumulin, Kazakistan Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Başkan Yardımcısı, Almatı, Kazakistan.
- Mustafa Aydın, Doçent Dr., Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi.
- Mustafa Kibaroğlu, Doçent Dr., Bilkent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi.
- Nesrin Algan, Doçent Dr., Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Çevre ve Kent Bilimleri Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.
- Oktay F. Tanrısever, Yardımcı Doçent Dr., Orta Doğu Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi.
- Ömer Ersoy, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Uluslararası Polislik Çalışmaları Yüksek Lisans Öğrencisi ve Emniyet Genel Müdürlüğü, Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı uzmanı.
- Saule Baycaun, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi.

SUNUŞ

ORTA ASYA'NIN DEĐIŐEN DİNAMİKLERİ  
VE JEOPOLİTİĞİ



## ORTA ASYA'NIN DEĞİŞEN DİNAMİKLERİ VE JEOPOLİTİĞİ

Mustafa AYDIN

Orta Asya ve Kafkasya'da 1990'ların başında aniden on beş yeni devletin bağımsızlıklarını kazanmaları genel olarak tüm dünyayı hazırlıksız yakaladı. Uzun yıllar Sovyetler Birliği'nin hinterlandı olarak görülen bu bölgede varlığı tahmin edilen büyük miktardaki enerji kaynakları ve Sovyet otoritesinin boşalttığı alanda derhal gündeme gelen etnik çatışmalar ise eski döneme ait anlayış ve çözümlenmelerde hızlı değişiklikler yapılmasını gerekli kıldı.

Öte yandan, Sovyetler Birliği'nin baskıcı merkezden yönetimi nedeniyle yirminci yüzyılda modern devlet yönetiminde tecrübe kazanamamış bölge halklarının, gözden düşmüş komünizmin yerine koyabilecekleri farklı alternatif modeller peşinde koşmaları da bu modelleri temsil ettikleri iddiasında olan pek çok devletin ilgisini bölgeye çekti. Böylece, bölgede daha önce söz konusu olmayan uluslararası rekabetin beraberinde getirdiği güvenlik ve siyaset sorunları ortaya çıktı.

Daha da önemlisi, 1991'de Orta Asya'da devletler bağımsızlıklarını elde ederlerken sınırları haline gelen çizgiler, Sovyet merkezi yönetimince ilk önce 1920'lerde keyfi bir şekilde belirlenen, ardından II. Dünya Savaşı'ndan sonra halklar arası farklılıkları vurgulayarak merkezi otoriteyi güçlendirmek için tekrar değiştirilen sınırlardı. Tarihsel dayanağı yada dilsel-kültürel alt-gruplarla alakası olmayan bu sınırlar, 70-küsur yıllık Sovyet yönetimi süresince sürekli siyasi kullanım sonucunda yerleşmiş, belli oranda meşruiyet kazanmıştı. Fakat, tarih boyunca, aile veya aşiret bağları dışında kendilerini komşularından farklı görmemiş halkların zamanla bu



keyfi sınır çizgilerinin yarattığı farklılıklar çerçevesinde bir çeşit ulusal bilinç geliştirmiş olmalarının ulus-devlet oluşturma sürecinde karşılaşılabilecek etnik kimlik sorunlarını çözmede yeterli olmadıkları da kısa sürede anlaşıldı.

Soğuk Savaş döneminde dünyanın ilgisi, doğal olarak, iki blok arasındaki olası bir nükleer çatışmanın korkunç sonuçları nedeniyle, küresel güç dengesi ve stratejik istikrar üzerinde yoğunlaşmıştı. Bugünse, artık süper güçler arası rekabet ortadan kalktığı için, dünyanın ilgisi (post)modern bir sorun olarak giderek öne çıkan etnik-temelli bölgesel çatışmaların karmaşıklığına odaklanıyor. Bu çerçevede, Orta Asya, Kuzey ve Güney Kafkasya ile Türkiye, İran, Afganistan, Pakistan ve hatta Çin gibi komşu ülkeleri de içine alan yeni bir stratejik analiz bölgesinin oluştuğu söylenebilir: Hazar Havzası.

Bu farklı ve bugüne kadar büyük ölçüde birbirinden ayrıksı varolan bölgeleri eski Sovyet coğrafyasının güvenlik ve jeopolitiğiyle ilgili analizlerde bir arada ele almak için çeşitli gerekçeler öne sürülebilir. Öncelikle, bu bölgeler, güney 'yakın çevre'sine yönelik olası tehdit ve hatta dışsal nüfuz girişimleri konusunda hassas olan Rusya için hâlâ önemlerini koruyorlar. Unutulmamalı ki, bölgenin dünyayla bağlantıları yıllarca Moskova tarafından kontrol edilmişti. Bugünse bölgeyi etkileyebilecek ve siyasi, ekonomik ve askeri nüfuz sahibi olabilecek aktörlerin sayısı hızla artmış durumda. Daha da önemlisi, yeni beliren jeopolitik hesaplar çerçevesinde, pek çok faktör bağımsızlığını yeni kazanmış devletleri tarihi Rus bağlantılarından Rusya öncesi geleneksel tercih ve bağlılıklarına doğru yönlendiriyor. Bu çerçevede bölge Türkiye, İran, Çin, Batı Avrupa ve Amerika için de önemli hale geldi. Tüm bu artan ilginin sonucuysa bölge istikrarı ve güvenliğine yönelik yeni tehdit ve sorunların belirmesi olmuştur.

Bölgenin sahip olduğu önemli miktardaki petrol ve doğal gaz kaynaklarını dünya pazarlarına ulaştırma çabası, bir anlamda bölgesel işbirliği girişimleriyle ekonomik kalkınma ve refah umutlarını artırıyor. Fakat, aynı zamanda, 'transit petrol boru hatları taşımacılığının kontrolünü eline geçirenlerin sadece Kafkasya ve Orta Asya'da değil, fakat küresel düzeyde de artan bir nüfuz elde edeceği beklentisi', bölgenin gelecekteki istikrarı konusundaki endişeleri artırıyor. Jeopolitik hesaplarda, Hazar'ın kontrolü için sürdürü-

len nüfuz mücadelesi ideolojik, dini ve siyasi yönleriyle olası bir silahlı çatışmaya dönüşme ihtimalini içinde barındırıyor. Dolayısıyla, Hazar havzası enerji kaynakları üzerindeki rekabet, çeşitli bölgesel çatışma ve bunlara çözüm getirmeye çalışan uluslararası girişimlerle etkileşim içinde bölgeyi, geniş ölçekte küresel barış ve istikrara tehdit oluşturan çeşitli tehlikeleri içinde barındıran özgün bir jeopolitik ilgi alanı haline getiriyor.

Öte yandan, Orta Asya ve Kafkasya birbiriyle bağlantılı etnik grupları bölen tartışmalı sınırlarıyla ve çok-etnikli yapılarıyla baskıcı Sovyet rejiminin sona ermesinin ortaya çıkarttığı benzer iktisadi, siyasi ve sosyal değişimler ve zorluklarla başa çıkmaya çalışıyorlar. İçerdikleri yüzen fazla etnik ve dilsel grupla birlikte, bir zamanlar Sovyet merkezi yönetiminin kontrol altında tuttuğu, fakat şimdi tüm yıkıcılıklarıyla serbest kalan milliyetçi güçler her iki bölge de ani bağımsızlıkla birlikte uzun yıllardır bastırılmış etnik farklılıklar temelinde çatışmalar ve zorunlu göç dalgalarını doğuruyor. Bölge ülkeleri ekonomik geri kalmışlık ve yaygın işsizlik gibi sorunlarla da boğuşmaya devam ediyorlar.

Sovyet yönetiminden bağımsızlığa geçiş sürecinin şimdiye kadar 100.000'lerce hayata mal olan ve Avrasya coğrafyasında beş milyondan fazla mülteci doğuran çatışmalarının temelleri büyük ölçüde Sovyet döneminde atılmıştı. Sovyet sistemi 1991'de aniden çöktüğünde ise bölge halklarının büyük bir kısmı ne bağımsızlığa hazırıldı, ne de bağımsızlığın beraberinde getirdiği sorunlarla başa çıkacak tecrübeleri vardı. Bu nedenle, bölge devletleri aynı anda yeni bir ekonomik sisteme uyum sağlama, demokratik siyasi yapılar kurma ve ulusal kimlikler oluşturmaya uğraşırken, bölgeyi kısılcasına alan jeopolitik rekabet ve uluslararası çıkar çatışmaları bölge istikrarına yönelik korkutucu endişeleri ve tehlikeli domino teorilerini gündeme getirdi. Zaten, bölgenin istikrarsız siyasi yapısına bakıldığında, yaygın silahlı çatışma olasılığının hiç de uzak olmadığı kolaylıkla görülmüyordu. Ekonomik zorluklar, tartışılan sınırlar, karışık etnik grup ve halklar ile bölge dışından devletlerin nüfuz mücadeleleri bölge güvenlik ve istikrarını kökünden sarıyordu. Fakirlik, yolsuzluk, kaçakçılık ve örgütlü suç grupları gibi diğer yaygın sorunlar da hem mevcut rejimleri hem de bölgedeki dengiyi her an sarsıntıya uğratabilecek unsurlar olarak öne çıkıyorlardı.



Bu ortamda, SSCB'nin dağılmasının ardından bir anda beliren uluslararası rekabeti ve Avrasya jeopolitiğinde meydana gelen değişimleri açıklayabilmek için uzun süre yaygın olarak basit bir model kullanıldı: Buna göre 19. yüzyılda bu bölgede Rus Çarlığı ile İngiliz İmparatorluğu arasında yaşanan nüfuz rekabetini anlatan 'Büyük Oyun', yeni dönemde onların yerini alan Türkiye ve İran arasında oynanmaktaydı. Aslında, aşırı derecede basitleştirilmiş bu modelin gerçekle pek de ilgisi yoktu. Çünkü, '19. yüzyıldaki orijinalinin aksine, Büyük Oyun'un 20. yüzyıl versiyonu', aralarında Rusya, Türkiye, Çin ve genel olarak Batı'nın da bulunduğu pek çok yeni aktörü içeriyordu. Ayrıca, yeni 'Büyük Oyun', orijinalinde olduğu gibi siyasi nüfuz ve stratejik avantaj elde etme çabasının yanı sıra, hatta belki de onlardan daha çok ekonomik çıkarlar, boru hatları ve yeni pazarlar ele geçirmek için oynanıyordu. Orta Asya ve Kafkasya'nın bağımsızlıklarını yeni kazanan devletlerine gelince, onlar da 19. yüzyıldakinin aksine, bölgeye yabancı güçlerin gelmesine karşı çıkmıyor; hatta bölgede yatırım yapmaları ve farklı gelişme modelleriyle destek olmaları için onları cesaretlendiriyorlardı bile.

Bu genel çerçeveden yola çıkan elinizdeki kitap iki amaca hizmet ediyor. Öncelikle ikinci 'Büyük Oyun'un aktörlerini ele alarak bu ülkelerin Orta Asya-Kafkasya coğrafyasındaki önceliklerini ortaya koymaya çalışıyor. Böylece, yüzeysel analizlerin ötesine geçerek, bölgede nüfuzlarını yerleştirmeye çalışan devletlerin asıl amaçlarını ve bu çerçevede birbirleriyle nasıl kaçınılmaz bir çatışma içerisinde olduklarını göstermeyi umuyor. İkinci olarak, bölgeyi bağımsızlıktan bu yana etkileyen çeşitli sorunlar ve bunların temellerini ele alarak, bölgenin kendi içsel dinamiklerini daha yakından ortaya koymaya çalışıyor. Bu arada, bugüne kadar Türkiye'de pek ele alınmamış konular ve bölgeye ilgileri pek araştırılmamış ülkeleri de analize dahil ederek Türkiye'deki Orta Asya-Kafkasya araştırmalarının çerçevesini genişletmeyi hedefliyor.

Bu çerçevede, Ömer Ersoy, pek çok kişinin günlük tartışmalarında sanki her tür ayrıntısı herkes tarafından bilinirmiş gibi üzerinden fazla durmadan söyleyip geçtiği Orta Asya'daki uyuşturucu sorununu bir uzman gözü ve titizliğiyle ele alarak, bize meselenin yasadışı ticaret kadar, çoğu zaman gözardı edilen insanî boyutlarını da hatırlatıyor. Benzer şekilde, Nesrin Algan Türkiye'deki Orta Asya-Kafkasya çalışmalarında hemen hiç gündeme gelmeyen bir

konuyu, bölgenin devasa çevre sorunlarını ele alıyor ve bunların bölge halkları için ne ifade ettiğini anlatıyor. Mustafa Kibaroglu ise çalışmasında yine unutulmuş bir konuyu, Orta Asya'da kitle imha silahlarının durumunu ele alıyor. Bu konulara, Suale Baycan'la birlikte kalem aldığımız, sadece Türkiye'de değil, dünyada da çok yakından izlenmemiş, buna rağmen çevre ülkelerin katkılarıyla hakkında fazlasıyla yanlış bilgilendirildiğimiz bir dramı, Tacik İç Savaşı'nı da eklemek lazım.

Bu tür daha az incelenen ve kamuoyunda fazla ilgi çekmeyen konuların yanı sıra, belki de gereğinden fazla didiklendiği için içinden çıkılmaz hale gelen konular da var: Örneğin Mehmet Öğütçü'nün ele aldığı ve birbiri içine geçmiş konuları büyük bir açıklıkla bize ulaştırdığı Hazar havzası enerji kaynakları etrafında yürütülen tartışma, rekabet ve gerilimler. Benzer şekilde, üzerinde çok konuşulan ama az yazılan konulardan birisini, bağımsızlık sonrası Orta Asya'daki kimlik arayışları ve bu arayışlarda din ve milliyetçiliğin rolünü ben sizlere sunmaya çalıştım. Konular çerçevesinde son olarak, 11 Eylül saldırıları ve ABD liderliğinde Afganistan'a düzenlenen operasyonun ardından gündeme gelen 'bu gelişmelerin Orta Asya'ya etkilerini' bölgeden bir uzmanın, Murat Laumulin'in kaleminden sizlere ulaştırdık.

Ele aldığımız konular gibi, ele aldığımız ülkeler içerisinde de üzerinde çok konuşulanlar ve büyük ölçüde gölgede kalanlar diye bir ayırma gitmek mümkün. Yaşadığımız ülke olması hasebiyle Türkiye'nin bölgeye yönelik politikaları araştırmacı, uzman, öğrenci ve gazeteciler arasında son on yılın en gözde konularından birisi olmuştur. Buna rağmen beraberinde getirdiği duygusal bağlantılar ve Türk kimliği tartışmalarıyla içinden çıkılmaz bir hal alan Türkiye'nin Orta Asya-Kafkaslar politikalarını mümkün olduğunca olgulara dayanarak, duygusallığa kaçmadan anlatmaya çalıştım. Benzer şekilde, Orta Asya politikalarını tartışırken hep belli bir duygusallıkla karşılaştığımız İran ve Rusya'nın bölgeye yönelik politikalarını ise Atay Akdevelioğlu ve Oktay Tanrıseven, ele aldıkları konuları etraflarında oluşmuş bilgi kirlenmesinden kurtararak yalın bir şekilde ortaya koydular. Bu günlerde dünya'da (yine) hakkında en çok konuşulan ülke olan ABD'nin bölgeye bakış açısını, geçmiş politikalarını ve bunların 11 Eylül'den sonra nasıl evrimleştiğini Çağrı Erhan ele aldı.



Orta Asya'da uluslararası rekabet denildiğinde hemen aklıma gelen bu ülkelerin yanı sıra, hemen herkesin adını andığı fakat Türkiye'de büyük ölçüde dil bariyeri ve uzaklık nedeniyle incelenemeyen Çin'in bölgeye bakış açısına ben açıklık getirmeye çalıştım. Benim için de geçerli olan dil bariyeri nedeniyle hemen tamamen İngilizce kaynaklara dayanmak zorunda kaldığım bu çalışmanın bile faydalı olacağını umuyorum. Japonya ve daha az oranda Avrupa Birliği ise bölgede pek gözükmeyen, Ali Usul'un ifadesiyle 'sessiz ve derinden' çalışan ülkeler. Ali Usul, üzerinde sadece Türkiye'de değil, dünya'da da fazla çalışma yapılmamış ve yeni yeni araştırılmaya başlanan Avrupa Birliği'nin Orta Asya politikalarını inceledi. Bu çalışma yokluğunun önemli bir nedeni AB'nin bu bölgeye yönelik henüz ortak bir politika üretmemiş olması olunca, karmaşık ve bölük pörçük materyalden anlamlı bir bütün çıkartmak da yazar için o kadar zor oldu tabii. Öte yandan, yine Türkiye'de hemen hiç bilinmeyen Japonya'nın AB'den de 'sessiz ve derinden' yürüttüğü politikaları için yine yurtdışına açılmak ve bu konuda ABD'deki önemli uzmanlardan biri olan Kent Calder'ın çalışmasını tercüme etmek gerekti. Bu arada Japonya'nın Orta Asya'ya bakışının yanı sıra, Japon iş anlayışı, iş dünyasıyla hükümet arasındaki yakın bağlantılar ve Japonya'nın Orta Asya'ya İran üzerinden bakışını da öğrenmiş olduk.

Bu derleme neredeyse üç yıllık uzun bir çalışmanın ürünü. Araya giren başka çalışmalar ve önceliklerle birlikte büyük ölçüde benden kaynaklanan nedenlerle sürekli geciken projede, başlangıçta bizimle birlikte olan pek çok kişi zamanla ayrılıp farklı yönlere gitmek zorunda kaldılar. Katkıları unutulmayan bu dostlara gönülden teşekkürlerimi iletiyorum. Elbette en büyük teşekkür kitaba katkıda bulunan değerli yazarlara; uzun zaman önce verilmiş yazılarının değerlendirilmesini sabırla beklememiş yada ayrılmak zorunda kalan arkadaşların yerini gerektiğinde son dakikada doldurmayı kabul edecek kadar fedakar olmasaydınız, bu kitap hiç bir şekilde hayata geçirilemezdi. Umarım elinizdeki eser size layık olmuştur.

Çalışma süresince çeşitli kereler bölgeye giderek yada Türkiye veya başka ülkelerde pek çok Orta Asya'lı akademisyen, gazeteci, diplomat ve bürokratla görüşme ve tartışma fırsatı buldum. Bölgenin içinde bulunduğu şartlar nedeniyle bunların hiçbirinin ismine bu çalışmada rastlamayacaksınız. Fakat, onlardan öğren-

diklerim de gözardı edilemeyecek kadar temel unsurlar. Hepsine ayırdıkları zaman ve görüşlerini benimle paylaştıkları için teşekkür ediyorum.

Son olarak, her zamanki gibi, yıllar içerisinde yokluklarıma göz yuman ve ilgimin yazmaya yoğunlaştığı dönemlerdeki huysuzluklarımı anlayışla karşılayan Sevim'e ne kadar teşekkür etsem azdır.